

ВІДГУК

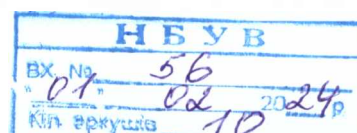
офіційного опонента Огар Емілії Ігорівни,
доктора наук з соціальних комунікацій, професора Школи журналістики та
комунікацій Українського католицького університету
на дисертацію **Зінько Оксани Ярославівни «Професійна діяльність
Романа Луцика (1900–1974): бібліотечний, бібліографічний,
книгознавчий аспекти»**,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних
комунікацій зі спеціальності 27.00.03 книгознавство, бібліотекознавство,
бібліографознавство

Актуальність теми поданої до захисту дисертації.

Усебічне неупереджене вивчення історії важливих соціокультурних комунікацій в усьому їхньому розмаїтті та багатогранності триває від часів здобуття Україною незалежності. Дисертація Оксани Зінько власне репрезентує цей дослідницький напрям – напрям, у межах якого реконструюється персоналізована історія національної науки.

Завдяки пошуку й упорядкуванню маловідомих фактів, систематизації інформації, розпорошеної по різних дисциплінарних джерелах, аналізу віднайденого та уведеного в науковий обіг архівного матеріалу подібні дисертації сприяють відтворенню цілісної й об'єктивної картини становлення української науки, актуалізації цінних напрацювань минулого – як теоретичного, так і практичного характеру, формуванню пантеону непересічних науковців і громадських діячів різних світоглядних і політичних позицій.

Виходячи з цих міркувань, тему дисертації Оксани Зінько, в якій всебічному аналізу піддається професійна й громадська діяльність бібліографа і книгознавця Романа Луцика, який понад сорок років свого життя присвятив українській бібліотечній справі, і з них майже тридцять – формуванню та науковому опрацюванню фондів Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника (далі Бібліотека), можна вважати актуальною. Авторка дисертації репрезентує професійну біографію науковця, книгознавчі та бібліографічні праці якого становили міцне підґрунтя

досліджень таких відомих істориків-книгознавців, як Я. Запаско, Я. Ісаєвич, І. Крип'якевич, Ф. Максименко, О. Мацюк, М. Мороз, а також увиразнює роль фахівця в історії функціонування й розвитку українських бібліотек та бібліотечної науки.

Про доцільність наукового опрацювання окресленої тематики в теоретичному й практичному аспектах свідчить інтегрованість дослідження Оксани Зінко в наукові дослідження Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, де дисертацію було виконано, як-от: «Львівське книговидання XVI–XVIII ст.: історія друкарень та видавничий репертуар» (РК 0111U000366), «Ретроспективні фонди Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: історія формування та бібліографічна реконструкція» (РК 0113U006493), «Українська преса першої чверті XX ст.: репертуар, бібліографічні виміри, комунікаційне середовище» (державний реєстраційний номер 0116U008302), «Українська преса 1920–1930-х рр.: типологічні моделі, інформаційні можливості, журналістські спільноти» (державний реєстраційний номер 0120U101191), «Ресурси ЛННБ України ім. В. Стефаника: історичні виміри та інноваційні форми розкриття та представлення» (РК 0123U101145).

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів і висновків дисертації.

Вправне поєднання інструментарію загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, релевантного меті, завданням і характеру дослідження; репрезентативність нагромадженого й осмисленого емпіричного матеріалу; ретельність опрацьованих джерел і наукової літератури питання (505 позицій); тривала апробація результатів й висновків у доповідях на наукових конференціях та наукових публікаціях забезпечили достовірність викладених в дисертації наукових положень і висновків.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає, передовсім, у тому, що в ній вперше бібліотечний, бібліографічний, книгознавчий, організаційний досвід Романа Луцика піддано усебічному й

системному аналізу з урахуванням соціокомунікаційних процесів 1920-1970-х рр. ХХ ст. Внаслідок пошуково-аналітичної роботи дисертантки до наукового обігу повернуто близько 84 публіцистичні та наукові праці Романа Луцика, 168 архівних справ, прямо чи опосередковано пов'язаних з його професійною діяльністю і діяльністю Бібліотеки, розкрито його п'ять псевдонімів та криптонімів.

До основних результатів роботи також можна віднести виявлені й відкоментовані дослідницею маловідомі факти співпраці Романа Луцика в 1920-1930-х рр. із низкою періодичних видань москвофільського спрямування. У дисертації вперше системно охарактеризовано організаційно-керівну діяльність Романа Луцика на посаді очільника відділу рідкісної книги Бібліотеки упродовж 1950–1970-х рр., особливості його наукових підходів до вивчення інкунабул, палеотипів та інших книжкових пам'яток, бібліографічний спадок – вісім авторських картотек, а також визначено його роль у формуванні в тогочасній науці львівської школи книгознавства.

Практичне значення одержаних наукових результатів. Зібраний та опрацьований емпіричний матеріал може бути використаний для укладання довідкової та навчальної літератури, збагачення контенту курсів з історії української бібліотечної справи для фахівців кількох спеціальностей (029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», 034 «Культурологія», 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство»). Маємо кілька укладених дисертанткою статей про Романа Луцика до енциклопедичних видань, зокрема до Енциклопедії сучасної України (2017), проте нові матеріали дисертації дають змогу розширити й збагатити інформацію про персоналію в спеціалізованій довідковій літературі.

Повнота викладу основних результатів дисертації. Результати рецензованої наукової роботи пройшли належне публічне апробування: дисертантка оприлюднила їх у виступах на 14 всеукраїнських та міжнародних наукових і науково-практичних конференціях.

Основні теоретичні положення й результати дисертаційного дослідження викладено в 17 публікаціях (4 – у фахових виданнях, 1 – у закордонному науковому виданні, 12 – у різних наукових періодичних виданнях, матеріалах конференцій, у довідкових виданнях).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано самостійно, наукові результати та висновки одержані дисертанткою особисто.

Оцінка змісту дисертації. Структура дисертації (основна частина представлена вступом, трьома основними розділами і висновками) та її зміст вповні відповідають сформульованій меті та завданням, відображають авторську концепцію дослідження: на основі представленої в першому розділі джерельної бази, необхідної для розкриття титульної теми, на підставі усебічного вивчення значного за обсягом теоретичного і фактичного матеріалу репрезентувати особливості формування професійної біографії Романа Луцика, в якій увиразнюються періоди 1920–1930-ті й 1940–1970-ті рр. із принципово відмінним політичним, соціокультурним, науковим бекграундом, а від того – змістом і характером активності. Цим періодам присвячено відповідно другий і третій розділ роботи.

Загальний обсяг дисертації становить 265 сторінок, з них основна частина – 178 сторінок, 44 сторінок списку використаної літератури, що охоплює 505 позицій, 24 сторінки з різними документальними й бібліографічними додатками, які доповнюють та увиразнюють окремі аспекти дослідження.

Основні характеристики дисертації сформульовані у Вступі чітко, із повним розумінням її авторкою мотивації вибору теми, вписаного в конкретні часові рамки об'єкта студіювання та його предметної сфери, відповідного методологічного інструментарію. Відображенні у Вступі завдання роботи, що органічно впливають з її теми, у підсумку є розв'язаними.

Перший розділ дисертації *«Історіографія та джерельна база дослідження»*», традиційно для праць відповідного типу, розкриває теоретико-методологічні засади дослідження, засвідчує належне знання дослідницею джерельної бази, а також переконливо доводить наукову доцільність представленої розвідки. Адже до її появи спадщина Романа Луцика, його внесок в українське книгознавство як одного із засновників львівської школи інкунабулістики, загалом книгознавчої науки залишався без належної наукової оцінки і поцінування з боку сучасних книго- та бібліотекознавців.

Беззаперечну цінність цієї частини роботи становлять описані в ній неопубліковані джерела, відкриті дисертанткою й уведені в науковий обіг. Так, дослідниці на основі ретельного контент-аналізу львівських періодичних видань, з якими співпрацював Р. Луцик («Разсвет», «На рубеже», «Огни», «Наш путь», «Наука», «Листок»), вдалося актуалізувати його публіцистичну спадщину, уклавши бібліографію з 70 різножанрових матеріалів його авторства (додаток В).

Та найпомітнішим здобутком можна вважати запровадження до наукового обігу щоденника Романа Луцика (1954–1961), що зберігається в приватному архіві родини. Особлива цінність цього джерела для реалізації наукових завдань дисертації полягає в тому, що він був «формою правдивої самокомунікації, оскільки відверте спілкування у професійному середовищі в умовах тоталітаризму було неможливим» (с. 48). Без сумніву, подані в щоденнику факти, рефлексії на професійні та суспільні події дали змогу дослідниці повніше прокоментувати ті чи інші факти, збагатити життєписний портрет непересічної особистості.

Характеристиці культурно-громадської та професійної діяльності Романа Луцика на початках його професійної та громадської біографії у міжвоєнному двадцятилітті присвячено **другий розділ** дисертації *«Формування професійної біографії діяча»*.

Вочевидь, саме в активній громадській діяльності ще за часів університетських студій та одразу після них, описаній в підрозділі 2.1, гартувався організаційний хист Роман Луцика. Він був активним в різних студентських товариствах і гуртках москвофільського спрямування («Друг», «Кружок любителей истории и словестности»). На цей час припадають його перша наукова розвідка про часописи «галицко-русского студенчества» та перший досвід співпраці з бібліотеками, зокрема з бібліотекою та архівом Товариства ім. М. Качковського, доволі стрімка завдяки хорошій освіті та аналітичним здібностям кар'єра в цьому товаристві, а також в товаристві «Галицько-руська матиця». Показово, що вже по двох роках співпраці молодому вправному бібліотекару запропонували очолити інструкторський відділі канцелярії Товариства й опікуватися досить розлогою географічно інфраструктурою філій (близько 300 читалень та бібліотек). Тут він набув неоціненний досвід різнопланової організаційно-методичної бібліотечної роботи, включно з розв'язанням фінансових питань.

Зміст підрозділу 2.2 розкриває ще один важливий аспект персональної історії Романа Луцика – становлення його публікаційної, редакторської та менеджерсько-видавничої співпраці із з низкою студентських часописів, головно – зі спеціалізованим «читальняно-бібліотечним» українськомовним часописом «Листок», що виходив під егідою Товариства ім. М. Качковського. Дисертантці завдяки розкритим псевдонімам та криптонімам вдалося показати, що саме Луцик був автором більшості різножанрових публікацій в цьому спеціалізованому часописі, а також налагодив ефективну комунікацію пресодруку з аудиторією.

Отже, дисертантка, описуючи у другому розділі віднайдені та систематизовані нею факти, не лише актуалізує донедавна маловідому інформацію про людину та її оточення – вона торкається й підвалин формування особистості майбутнього вченого і громадянина, обставин, що вплинули на вибір його подальшої професійної стезі і продовження обраного шляху вже за нових суспільно-політичних реалій.

Провідною в третьому розділі дисертації *«Теоретичні та практичні напрями діяльності Р. Луцика в академічній бібліотеці»* є думка про те, що бібліографічна й наукова спадщина Р. Луцика у повоєнний період «залишається важливим джерелом до вивчення історії книжкової та бібліотечної культури України загалом і галицького краю зокрема» (с. 187), актуальним й для сучасних книгознавчих та бібліографічних досліджень.

Щедрий на цікавий фактичний матеріал цей розділ відтворює основні здобутки роботи Романа Луцика в академічній бібліотечній установі, а саме: організаційно-управлінську роботу у відділі рідкісної книги (підрозділ 3.1), науково-бібліографічну діяльність (підрозділ 3.2), науково-дослідницьку діяльність із вивчення стародрукованої книги (підрозділ 3.3.).

Привертає увагу матеріал підрозділу 3.1, в якому охарактеризовано професійну активність Романа Луцика впродовж 1939-1944 рр. як працівника бібліотечного закладу, який через драматичні історичні обставини тричі впродовж п'ятих років змінював назву, мову, якою вона подавалася, а головне – ідеологію функціонування. У підрозділі йдеться про виклики, що їх внаслідок двох окупацій переживала Бібліотека, описано факти, коли Роману Луцику разом з Антіном Генсьорським вдалося запобігти вивезенню німецькою окупаційною владою значної кількості стародруків і зберегти книжкові пам'ятки з фондів найбільших передвоєних бібліотек НТШ та «Народного Дому».

Детально описуючи та оцінюючи наукові та організаційно-практичні здобутки Романа Луцика під час тривалої роботи в одному з фундаментальних підрозділів Бібліотеки – відділі рідкісної книги, дослідниця доводить, що попри усі ідеологічні обмеження йому вдалося реконструювати історичні книжкові колекції й розкрити фонд стародрукованих та рідкісних видань XIX–XX ст. на високому науково-методичному рівні, створити одну з найповніших в українських бібліотеках колекцію кирилических стародрукованих видань, фахово систематизовану збірку стародрукованих видань латинським шрифтом.

Важливо, що здобувачка дає оцінку основним науковим і бібліографічним працями Романа Луцика цього періоду крізь призму їхнього значення для кількох наступних поколінь дослідників.

Передусім, йдеться про укладений, з урахуванням засад європейської інкунабулістики. «Каталог інкунабул» (1974), а також про анотовану картотеку «Львівські слов'янські друки XVI–XVIII ст.», матеріали якої лягли в основу друкованого каталогу «Львівські видання XVI–XVIII ст.», працю «Слов'янські стародруки XV–XVII століть у фондах Львівської бібліотеки УРСР». Особливу увагу дисертантка звертає на розвідку «Про один рідкісний друк XVI сторіччя», в якому Луцик обґрунтовує необхідність попримірникового вивчення кириличних друків. Вона також відзначає впроваджену науковцем методику формування історичних колекцій книжкових пам'яток, що полягала в копійчій ідентифікації екслібрисів і суперекслібрисів, печаток і штампів на стародруках, відчитуванні власницьких та маргінальних записів.

Ознайомлення із змістом висновкової частини дисертації переконує в тому, що всі поставлені наукові завдання дослідження здобувачкою розв'язано.

Автореферат дисертації Оксани Зінько корелює із структурою й змістом роботи, належно репрезентує основні наукові результати дослідження, оформлений відповідно до вимог МОН України. Ознайомлення з авторефератом і відповідними публікаціями переконує, що об'єкт і предмет дослідження відповідають спеціальності 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.

Разом із цим деякі положення рецензованої дисертації викликають зауваження і питання, що потребують пояснення під час захисту.

1. В описі стану вивчення обраної теми на додисертаційній стадії пані Оксана зазначає, що низка її публікацій «частково розкриває особливості його (Луцика –Е.О.) журналістської, бібліотекознавчої, книгознавчої та бібліографічної діяльності, а також містить штрихи до його біографії» (с. 44).

А як тепер, коли маємо завершену дисертаційну розвідку, її авторка оцінює повноту створеного нею професійного портрету Романа Луцика? Чи вдалося врешті скласти «мозаїчне полотно» (Л.Буряк) його життєпису? Якими новими штрихами завдяки поєднанню мікроісторичного та біографістичного підходів у вивченні віднайдених джерел вдалося його доповнити, а що залишилося в «тіні» історії?

2. У другому розділі дисертації активну журналістську та редакторську співпрацю Романа Луцика протягом 1920–1930-х рр. із часописами та інституціями москвофільського спрямування дисертантка пояснює «його умінням реагувати на різноаспектні прояви громадського й культурного життя Галичини» (с. 95). На нашу думку, у викладі цієї частини біографії Романа Луцика дещо бракує занурення конкретної персональної історії в історію колективну. Мабуть, варто було б схарактеризувати обставини формування світогляду молодого освіченої людини, яка у Львові 1930-х рр. засновує та очолює «Кружок любителей истории и словестности» (1931-1939). Чи є, скажімо, публіцистично-редакторська робота в переважно українськомовному часописі «Листок» Товариства М. Качковського свідченням еволюції поглядів Романа Луцика?

3. Цілком слушно дисертантка зазначає, що в часи тоталітаризму та ідеологічних заборон **об'єктивно** досліджувати таку вельми дражливу з огляду на тогочасні історіографічні підходи тему історії української книжності й культури, а також упорядковувати й презентувати відповідні книжкові колекції було доволі складно. Проте, як стверджує пані Оксана, Роману Луцику вдалося **достойно** провадити свою професійну діяльність» (с. 50). Що вкладає дослідниця в це коротке означення? Які з відкритих нею факти демонструють його здатність проходити «між краплями дощу»? На які поступки задля справи він міг піти, а що для нього було «червоними лініями»?

4. Як вже в часи незалежності змінилися підходи до наукового опрацювання унікальних фондів відділу рідкісної книги? Які теоретичні

засади та практичні напрацювання Романа Луцика в галузі книгознавства, зокрема інкунабулістики й дослідження стародруків, дістали розвиток?

Висловлені зауваження не мають принципового характеру і не впливають на загальний рівень рецензованої дисертації, що є актуальним, ґрунтовним, самостійним науковим дослідженням, виконаним на належному науковому та методологічному рівнях.

Тож є всі підстави висновкувати, що дисертація **Оксани Ярославівни Зінько «Професійна діяльність Романа Луцика (1900–1974): бібліотечний, бібліографічний, книгознавчий аспекти»** відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а також наказу Міністерства освіти і науки України № 1112 від 17 жовтня 2012 року "Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук", а її авторка заслуговує на присудження їй ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство

Офіційний опонент,
доктор наук з соціальних комунікацій,
професор Школи журналістики та комунікацій
Українського католицького університету

Е. І. Огар

Підпис Е. І. Огар

